

Büntetőeljárás ember jogi védelem Európában, különös tekintettel az Európa Tanács és az Európai Unió kapcsolatára

Absztrakt

Az Emberi jogok európai egyezménye és az Európai Unió Alapjogi Chartája párhuzamosan szabályozza az alapjogokat. Ezek elemzése mellett a tanulmány kitér arra is, hogy az egyes jogok magukban foglalnak-e más jogokat: például az igazságszolgáltatáshoz való jog több jogosítványt felölel, így nemcsak egy ön-magában álló jog, hanem más jogok megvalósulását is elősegíti, többek között a tisztességes eljáráshoz és a jogorvoslathoz való jogot. Az egymást átfedő vagy kiegészítő részekről is szó esik a tanulmányban, és ezen túlmenően, a két nemzetközi szervezet viszonyára is rámutatnak a szerzők, a közös európai emberijog-védelem kapcsán, különös tekintettel a büntetőeljárás jogokra.

Kulcsszavak: *EJEE; EJEB; EU; EUB; Alapjogi Charta*

Abstract

The protection of human rights in Europe, in particular the relationship between the Council of Europe and the European Union

The European Convention on Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union regulate fundamental rights in parallel. In addition to analysing these rights, the study also takes into account whether each right also includes other rights: for example, the right to access to justice includes several rights and is therefore not only a right in itself, but also contributes to the realisation of other rights, including the right to a fair trial and the right to remedy. The paper also discusses the overlaps and complementarities between the two international organisations in the context of common European human rights protection, in particular with regard to criminal procedural rights.

Keywords: *ECHR, EU, CJEU, EU Charter of Fundamental Rights*

* Dr. Kiss Anna PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI, strasbourgi tutor, ORCID: 0000-0002-3379-763X; dr. Törő Andrea PhD, legfőbb ügyész, strasbourgi tutor.

Bevezetés

Az Emberi jogok európai egyezménye (EJEE) és az Európai Unió Alapjogi Chartája (charta) párhuzamosan szabályozza az alapjogokat. Ezek elemzése mellett tanulmányunkban kitérünk arra is, hogy az egyes jogok magukban foglalnak-e más jogokat: például az igazságszolgáltatáshoz való jog több jogosítványt felölel, így nemcsak egy önmagában álló jog, hanem más jogok megvalósulását is elősegíti, többek között a tisztességes eljáráshoz és a jogorvoslathoz való jogot (FRA, 2016). Kitérünk továbbá arra is, hogy melyek az egymást átfedő vagy kiegészítő részek a jogforrásokban. Ezen túlmenően a két nemzetközi szervezet viszonyára is szeretnénk rámutatni, éppen a közös európai emberijog-védelem kapcsán.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) és az Európai Unió Bíróságának (EUB) esetjogából kirajzolódik egy úgynevezett *közös európai mérce*, amelyet a részes, illetve a tagállamok (többnyire) alkalmaznak is.

Magyarországon például az EJEB ítéletei *közvetlen* és *közvetett* hatást gyakorolnak az igazságszolgáltatásra. Előbbi esetében egy hazai jogszabály vagy annak elfogadott értelmezése megváltozik, közvetett hatásról pedig akkor beszélhetünk, ha az EJEB ítéleteiben kimondottak az Alkotmánybíróság (AB) határozataiban vagy a (rendes) bíróságok jogalkalmazásában megjelennek (KLEMENCSECSICS, 2015). A közvetlen hatás például a többször módosított 2017. évi XC. tv. (Be.) felülvizsgálatra vonatkozó rendelkezéseinél érhető tetten. A Be. kimondja, hogy felülvizsgálatnak a bíróság jogerős, a vádról rendelkező ügydöntő határozata ellen – többek között – nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv határozata alapján van helye [Be. 648. § c) pont]. Ebben az esetben a felülvizsgálati indítvány akkor terjeszthető elő, ha a nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv megállapította, hogy az eljárás lefolytatása vagy a bíróság jogerős, a vádról rendelkező ügydöntő határozata megsértette a törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés valamely rendelkezését, feltéve, hogy a nemzetközi emberi jogi szerv joghatóságának Magyarország alávetette magát [Be. 649. § (4) bek.]. Akkor is helye van felülvizsgálatnak, ha a nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv a nemzetközi szerződés olyan rendelkezésének megsértését állapította meg, amely nálunk eljárási szabálysértés, és csak fellebbezéssel támadható meg [Be. 649. § (5) bek.]. Ugyanakkor korlátozza a felülvizsgálatot a Be. abban az esetben, ha a nemzetközi emberi jogi szerv határozata kizárólag az ügy észszerű időn belül történő elbírálása követelményének megsértését állapította meg [Be. 650. § (4) bek.].

A közvetett hatásra konkrét példa lehet az EJEE 6. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke alapján a 23/1990. (X. 31.) AB határozat által eltörölt halálbüntetés, ami

– véleményünk szerint – közvetlen hatást is kiváltott hazánkban. Tóth J. Zoltán szerint ez nincs így, mert a hatodik kiegészítő jegyzőkönyvet valójában csak az 1993. évi XXXI. törvény iktatta be a magyar jogrendszerbe, ezért annak közvetlen hatása nem lehetett. Ha az AB határozat szövegéből indulunk ki, akkor a közvetett hatása sem így jelentkezik, ugyanis az AB érvelésében csak *obiter* (az indokolás V. részében) jelent meg a nemzetközi jog. Az érvelés maga, vagyis a határozat indokolása (az érdemi okfejtést jelentő IV. rész) kizárólag a magyar Alkotmányból, az élethez és emberi méltósághoz való jog értelmezéséből, illetve az erre az értelmezésre épülőben lévő alapjogi dogmatikából vezette le a döntést: így az kizárólag alkotmányos és nem nemzetközi jogi szempontokon alapult (TÓTH, 2008).

Magyarországon az EJEB határozatainak figyelembevétele kapcsán sokáig érvényesült a *Pacta sunt servanda* elv, ami azt jelenti, hogy az AB-nek akkor is figyelembe kell vennie és be kell tartania az EJEB ítéleteit, követnie kell az ezek által meghatározott alapjogvédelmi szintet, ha a korábbi AB határozatokból ez nem következik (MOLNÁR, 2018). Ennek ellenére az elmúlt években a magyar AB kifejezetten tartózkodóan áll hozzá az EJEB ítéleteihez. Ha szerepel is az AB határozatában az EJEB gyakorlata, az AB a döntését többnyire érdemben nem ebből vezeti le. Ezzel az AB „lerontja” az EJEB jogvédelmi szintjét (TÓTH, 2017).

A bírói jogalkalmazásnál viszont tényleg megfigyelhetjük az EJEB és az EUB közvetett hatását, ugyanis egyre több hazai döntésnél hivatkoznak az említett nemzetközi jogi szervek döntéseire.

A Kúrián működő joggyakorlat-elemző csoportok is az adott jogterületen, az adott témában (nem csak a büntetőügyek tekintetében) vizsgálódva, mindig összegyűjtik a releváns EJEB és az EUB ítéleteit, és ezek ismertetése megjelenik az összefoglaló véleményükben. A Kúria hangsúlyozza, hogy az EJEB és az EUB ítéleteit a bírók folyamatosan követik, ítélezésük során alkalmazzák, ezeket kiemelt jelentőségűnek tartják, hiszen a jogvita eldöntésére irányadó nemzeti jogszabálynak is összhangban kell állnia a strasbourgi és az uniós joggal.¹

Az alapvető emberi jogok védelmének kezdete Európában

Az EJEE volt az alapvető jogok szupranacionális szintű védelmének első és legtovább fennmaradó eszköze Európában, amit az Európai Gazdasági Közösség (EGK) létrehozását pár évvel megelőzően írtak alá. Bár a részes államok tekintetében mindig jelentős átfedések voltak, a két jogrend eleinte ténylegesen nem

¹ <https://www.lb.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglaloi?page=3>.

„kommunikált” egymással. Az EGK kizárólag a szabad mozgás és a gazdasági szabadság köre épült közösség volt; nem foglalkozott azzal, hogy egyéni biztosítékok diffúz rendszerét alakítsa ki a tagállamaiban. Az évtizedek során azonban az EUB kidolgozta a saját doktrínáját, amely szerint az alapvető jogok védelme a közösségi jog általános (íratlan) alapelveinek része. Ezeknek az alapelveknek a forrásait a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiiban kell keresni, valamint azokban a nemzetközi szerződésekből, amelyeknél a tagállamok legalább többsége érdekelt. Itt különösen az 1950-ben aláírt EJE-re gondolunk.

Az Európai Közösségek (EK) alapszerződésai az alapjogokról átfogóan nem rendelkeztek. Egy-két szerződéshely a hátrányos megkülönböztetés tilalmáról szólt, a gazdasági területeken pedig megjelent a tulajdon védelme.

Történetileg az alábbi ügyek már érintik az alapjogokat:

1969	Stauder-ügy	<i>29/69 Erich Stauder v Ulm – Sozialamt (1969) EBHT 0419², 7. pont</i> Az EUB először állapítja meg, hogy az alapjogok az EK-ban az általános jogelvek részei. Ezeket az EUB védelemben részesíti.
1970	Internationale Handelsgesellschaft-ügy	<i>11/70 Internationale Handelsgesellschaft mbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel (1970) EBHT 1125³, 4. pont</i> Az EUB az alapjogok tartalmára utalva kijelenti, hogy azt a közös alkotmányos hagyományok ihlették.
1974	Nold-ügy	<i>4/73 J. Nold, Kohlen- und Baustoffgrosshandlung v Bizottság (1974) EBHT 0491⁴, 13. pont</i> Az első általános, nem nevesített utalás a nemzetközi emberi jogi egyezményekre, amelyeknek a tagállamok az aláírói, és amelyek követendő iránymutatást adnak a közösségi jogban is.
1975	Rutili-ügy	<i>36/75 Roland Rutili v Ministre de l'intérieur (1975) EBHT 1219⁵, 32. pont</i> Először nevesíti az EUB az EJE-t, hivatkozva egyes emberi jogok korlátozására vonatkozó rendelkezéseire.
1976	Prais-ügy	<i>130/75 Vivien Prais v Tanács (1976) EBHT 1589⁶, 8., 10., 18. pontok</i> A bíróság az indokok mérlegelésénél, elemzés nélkül, közvetetten figyelembe vesz egy, az EJE-ben konkrétan biztosított jogot (vallásszabadság).
1979	Hauer-ügy	<i>44/79 Liselotte Hauer v Land Rheinland-Pfalz (1979) EBHT 3727⁷, 17–19. pontok</i> Az EUB először elemzi az EJE egy cikkét, megállapítandóan egy alapjog tartalmára (tulajdonhoz való jog).

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61969CJ0029>.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61970CJ0011>.

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A61973CJ0004>.

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61975CJ0036>.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:61975CJ0130>.

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:61979CJ0044>.

1987	Demirel-ügy	<i>12/86 Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd (1987) EBHT 3719⁸, 28. pont</i> Az EUB megfogalmazza azt a hatásköri korlátot, miszerint nincs hatásköre összevetni az EJEE rendelkezését egy, nem a közösségi jog rendelkezéseit végrehajtó tagállami jogszabállyal.
1989	Wachauf-ügy	<i>5/88 Hubert Wachauf v Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft (1989) EBHT 2609⁹, 19. pont</i> Az EUB megállapítja, hogy az alapjogok tiszteletben tartásának kötelezettsége – a közösségi jognál fogva – a tagállami jogszabályokra és egyéb intézkedésekre is kötelező, amennyiben azok közösségi jogszabályt hajtanak végre.
1989	Orkem-ügy	<i>374/87 Orkem v Bizottság (1989) EBHT 3283¹⁰, 31. pont</i> Az EUB először támaszkodik az ENSZ emberi jogi egyezményére, a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányára (New York, 1966), a hallgatáshoz való joggal összefüggésben, amelyet kifejezetten nem szabályoz az EJEE.

Az alapjogok szabályozása tekintetében a változást éppen az hozta meg, hogy mivel az EUB elé kerülő ügyek többször érintették az emberi jogokat, ezért a bíróságnak új megközelítést kellett kialakítania, így azokat az alapvető jogokat is felvette az európai jog általános elvei közé, amelyek a nemzeti alkotmányokban és az emberi jogi szerződésekben, különösen az EJEE-ben foglalt emberijog-védelmi tartalmat tükrözik. Az EUB ezt követően már figyelt az uniós jog ezen elveknek való megfeleltetésére. Példa erre az alábbi eset:

Liselotte Hauer kontra Land Rheinland-Pfalz ügy: EBHT 1979., 3727. o., 1979. december 13., 15. pont

Az EUB hangsúlyozta, hogy „az alapvető jogok azon általános jogelvek szerves részét képezik, amelyek tiszteletben tartását a Bíróság biztosítja”¹¹. E jogok védelmének biztosítása során a Bíróságnak a tagállamok közös alkotmányos hagyományáiból kell merítenie, és ezáltal a Közösségben nem engedhetőek meg az ezen államok alkotmányai által elismert alapvető jogokkal össze nem egyeztethető intézkedések. Az emberi jogok védelmére vonatkozó nemzetközi szerződések, amelyek kidolgozásában a tagállamok együttműködtek, illetve amelyekhez csatlakoztak, szintén tartalmazhatnak olyan iránymutatásokat, amelyeket a közösségi jog keretében figyelembe kell venni. Ezt a tételt később az Európai Parlament, az Európai Tanács és az Európai Bizottság 1977. április 5-i együttes nyilatkozatával elismerte, és az EUB ítélezési gyakorlatára történő hivatkozást követően egyrészt a tagállamok alkotmányai által biztosított jogokat, másrészt pedig az EJEE-t említi (EUB, 1979: 15. pont).

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61986CJ0012>.

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61988CJ0005>.

¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0374>.

¹¹ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/12/az-europai-unio-birosaganak-hataskorei>.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája 2000-ben született meg, annak is köszönhetően, hogy az EU felismerte a szakpolitika és az emberi jogok kapcsolatát. A charta katalógusát adja azon alapjogoknak, amelyeknek a védelmét biztosítani kell az EU-n belül.

A charta a jogok felsorolásánál figyelembe vette a tagállamok alkotmányait, az EJEE-t és más nemzetközi jogi szerződésekben megjelent jogokat, így a charta szorosan kapcsolódik az EJEE-hez.

A charta a jelenleg létező nemzetközi dokumentumok közül az egyik leghosszabb felsorolását adja az emberi jogoknak, összesen 50 cikkben keresztül. Szokatlan jogokat is találunk itt, mint például a művészetek és a tudományos kutatás szabadsága (13. cikk), a tisztességes közigazgatáshoz való jog (41. cikk), jog a diplomáciai és konzuli védelemhez (46. cikk) stb. A charta nem kötelező jogszabályként született, nem a tagállamok fogadták el, hanem az Európai Tanács, az Európai Bizottság és az Európai Parlament elnökei írták alá. A szövegét az Európai Tanács kezdeményezésére és határozata alapján egy erre létrehozott testület fogadta el (BLUTMAN, 2010).

A tagállamokra nézve 9 évvel később, a lisszaboni szerződés hatálybalépésével vált kötelezővé a charta, az 51. cikkének megfelelően. Az Európai Unióról szóló szerződésbe (maastrichti szerződés) tételesen is bekerült az utalás. Az amszterdami és a nizzai szerződés fontos állomása ennek a tanulmányunkban tárgyalt témának, hiszen a hatályos EU-szerződés 6. cikke kinyilvánítja, hogy az EU a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletben tartásán és a jogállamiság elvein alapul. Így ezt a tételt tehát a 6. cikk (1) bekezdése szerződéses rangra emelte.

Az alapelvek közösek a tagállamokban; az EU pedig általános elvként tartja tiszteletben az alapvető jogokat, ahogyan azt az EJEE biztosítja, és ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból erednek.

Bár az EU összes tagállama aláírta az EJEE-t, az EU – mint entitás – ezzel még adós maradt, pedig a lisszaboni szerződés 6. cikk (2) bekezdése kimondja, hogy *„az Unió csatlakozik az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez”*.

Az adósság mögött nagyon is valós okok állnak. A valós csatlakozás ugyanis nagyon fontos belső változásokat indítana el az EU szervezetében és a közösségi jogrendben, mert az EJEE aláírásával az autonóm uniós jogrend részévé válna *„egy másik különálló nemzetközi szervezeti rendszernek”* (BLUTMAN, 2010: 483).

A csatlakozást követően teljessé vált európai jogi térben az EU teljes jogú taggá válna, ami azt is jelenti, hogy az egyének az EU-val szemben is felléphetnének Strasbourgban az EJEB előtt. Az EU-t elmarasztaló döntés esetében pedig az EU-val szemben is végre lehetne hajtani az EJEB ítéletét (DAKA, 2021).

Bár a csatlakozás a mai napig nem történt meg, a lisszaboni szerződés óta a két emberi jogi forrás mégis szorosan kapcsolódik egymáshoz. Kettőjük viszonyát tekintve az EJEE primátusa figyelhető meg. Egyrésztől abban, hogy a charta is az EJEE-ből merít, ha nem korlátozódik is kizárólag csak ezekre a jogokra, másrésztől pedig az EUB a döntéseiben is figyelembe veszi az EJEE által kinyilvánított emberi jogi védelemre vonatkozó rendelkezéseket, továbbá az EJEB esetjogát. Harmadrésztől pedig abban is megfigyelhető ez a szoros kapcsolat, hogy a European Union Agency for Fundamental Rights (az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége; *FRA*) és a Council of Europe, az Európa Tanács (ET) közösen adják ki kézikönyvsorozatukat.

Az említett alapjogi ügynökséget (*FRA*) a 168/2007/EK rendelettel 2007-ben hozták létre; székhelye Bécs. A Rasszizmus és Idegengyűlölet Európai Megfigyelőközpontja helyébe lépett és egyben annak jogutódja is; jogi személyiséggel rendelkezik. Szervezete a többi EU-ügynökség szervezeti sémájának megfelelően épül fel. Feladata az emberi jogok betartásának előmozdításán túl a megvalósult jogsértések, panaszok kivizsgálása.

Az *FRA* az EU döntéshozó szerveinek – a döntéshozataluk során, az alapjogok tekintetében, egy egységes uniós alapjogi mérce kialakítása és érvényesítése érdekében – támogatást és szakértelmet nyújt, továbbá az alapjogokkal kapcsolatos adatokat, információkat összegyűjti, feldolgozza és közzéteszi. Különböző információs hálózatokat hoz létre. Feladata még az alapjogokra vonatkozó adatok szabványosítása, azok objektív feldolgozásának és összehasonlíthatóságának javítása érdekében, továbbá tudományos kutatások, felmérések végzése, tanulmányok készítése.

Visszatérve a korábbi szálra, az EU tehát még nem aláíró fele az EJEE-nek. Ez azzal a következménnyel jár, hogy a magánszemélyek nem indíthatnak keresetet az EJEB előtt az EU-val szemben amiatt, hogy az EU megsértette az egyéneknek az EJEE által biztosított jogait. Lehetőség van ugyanakkor az EU elleni közvetett panaszra, ha a magánszemély az EJEB előtt egy vagy több uniós tagállam ellen lép fel.

Az EU EJEE-hez történő tényleges csatlakozása, bár úgy tűnik, hogy ez még várat magára, viszont hozzájárulna az egységes európai jogtér kialakulásához, ezen belül is az emberi jogok teljesebb védelméhez.

Mindenesetre elmondható, hogy bár mára kettős nemzetközi emberi jogi ítélkezési rendszer alakult ki Európában, egyrésztől Strasbourgban az EJEB, másrésztől pedig Luxemburgban az EUB előtt, de utóbbi igazodott az EJEB esetjogához, és figyelembe veszi az ott kibontakozó joggyakorlatot. Az alábbi eset is ezt mutatja.

EUB

*Roquette Frères-ügy (2002) C-94/00*¹²

Ebben az ügyben az EJEB által a Funke- vagy a Saunders-döntésekben (Funke v Franciaország, Series A 256, 44., Saunders v Egyesült Királyság, Reports 1996-VI, 68-69.) tett megállapításokat elemezte az EUB és vonatkoztatta az előtte lévő versenyjogi ügyekben mutatkozó kérdésekre.

Az EUB tehát elismeri és követi az EJEB gyakorlatát az EJEE értelmezésében. Egyfajta kölcsönhatás is megfigyelhető a két bíróság között, az úgynevezett *Bosphorus-vélelemnek* köszönhetően. A Bosphorus-ügyben mondta ki az EJEB, hogy feltételezhetően az uniós jogrend az EJEE-nek megfelelő, vagy azzal legalább egyenértékű, hiszen hasonló védelemben részesíti az alapvető jogokat. Ez a vélelem csak abban az esetben dől meg, ha kiderül, hogy egy adott ügyben az alapjogi védelem mégis hiányzott. Ugyanakkor, ha mégis hiányzott az alapjogi védelem, az EU-t ebben az esetben sem lehet közvetlenül felelőssé tenni, mivel nem részese az EJEE-nek (BÁRD P., 2015).

EJEB

*Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret AS kontra Írország (2005) C-84/95*¹³

Az ír hatóságok 1993-ban zár alá vették a kérelmező által lízingbe adott repülőgépet, a közösségi joganyagra hivatkozva. Mivel Írország az európai közösségi tagságából eredő törvényi kötelezettségeinek tett eleget, amikor eljár, ezért az EJEB nem fogadta be a kérelmező ügyét, arra hivatkozva, hogy a közösségi jogban az alapjogok védelme megegyezik az egyezmény rendszerében foglalt védelemmel. Ebben az ügyben született meg tehát a fent már említett egyenértékű jogvédelem vélelmének az elve.

¹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62000CJ0094>.

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0084>.

Szemelvények az EJEB, valamint az EUB párhuzamos és kiegészítő esetjából

A bírósági eljáráshoz való jog

A tisztességes eljárás önálló értéket képvisel (BÁRD K., 2007), és mint jog, egyszerre több követelményt is jelent: generális és speciális garanciákat foglal magában. Utóbbiak csak a büntetőeljárásban jelennek meg, előbbieket pedig a többi bírósági eljárást (polgári bírósági eljárás, közigazgatási bírósági eljárás stb.) is jellemzik, úgymint a bírósághoz fordulás, a független és a pártatlan bíróhoz, a nyilvános eljáráshoz és a jogorvoslathoz való jog. A speciális büntetőeljárás garanciái pedig az ártatlanság vétele, a kontradiktórius eljárás, a fegyverek egyenlősége, a vád és a bizonyítékok megismeréséhez, a védelemhez, a tájékoztatáshoz, a tolmáchoz való jog.

Az EJEE 6. cikkének 1. bekezdése a tisztességes tárgyaláshoz való jogon belül kinyilvánítja a bírósághoz fordulás jogát:

EJEE

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.

A charta 47. cikke szól erről a jogról:

Charta

Mindenkinek, akinek az unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz.

Mindkettő a tisztességes eljáráshoz kapcsolja a bírósághoz fordulás jogát, de az előbbi szerint ez a nemzeti jogban elismert büntetőjogi vádakra és polgári jogi jogokat, illetve kötelezettségeket érintő vitákra vonatkozik, az utóbbi szerint pedig ez nem csak kizárólag ezekre az eljárásokra értendő. Egy feltételt is hozzátesz: akkor alkalmazandó, ha az érintett tagállam végrehajtja az uniós jogot (vagy éppen eltér attól).

EJEB

*Golder kontra Egyesült Királyság (1975) 4451/70. számú kereset*¹⁴

¹⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-57496&filename=001-57496.pdf>.

Az ügyben a kérvényező elítélt, aki becsületsértési eljárást akart indítani a börtön egyik tisztviselője ellen, mert megvádolta, hogy részt vett egy börtönlázadásban. Mivel megtagadták tőle az engedélyt, hogy ügyvéddel beszéljen, ezért a kérvényező szerint ez akadályozta abban, hogy bírósági eljárást indítson. Az EJEB álláspontja: a 6. cikk rögzíti az eljárásban részt vevő felek számára elérhető eljárási garanciákat, ami a bírósághoz fordulás joga nélkül értelmetlen lenne. Ezért a bírósághoz fordulás joga benne foglaltatik az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésében rögzített tisztességes eljáráshoz való jogban.

EUB

Boxus és társai kontra Walloni Régió (2011) C-128/09, C-131/09, C-134/09 és C-135/09 egyesített ügyek¹⁵, 49–57. bekezdések

Az ügyben a belga bíróság a környezeti hatásvizsgálatról szóló irányelvvel kapcsolatban vetett fel egy kérdést, miután a vallon parlament egy jogi aktusa (rendelete) engedélyezte azt a projektet, amely ellen a nemzeti törvények értelmében nem állt rendelkezésre érdemi felülvizsgálati eljárás. Az EUB megerősítette, hogy szükséges volt felülvizsgálati hatáskör gyakorlása a jogi aktus felett az egyes eljárás jogok hatékony bírói jogvédelmének biztosítása érdekében, még akkor is, ha azt a nemzeti jog nem írja elő.

A bíróságok függetlensége és pártatlansága

Az ET és az EU szerint a bíróságokkal kapcsolatban három követelmény érvényesül a tisztességes eljáráshoz kapcsolódóan: a *törvény által felállított* bíróságnak *függetlennek* és *pártatlannak* kell lennie. E három követelmény szorosan összekapcsolódik.

Az EJEB a döntéseiben részletesen kibontja a függetlenség összes elemét, amely a bírósági tagok kiválasztásának módját, hivatali megbízásuk időtartamát és a külső nyomás elleni garanciák meglétét jelenti. A függetlenséget garantáló jogintézmények instrumentálisak, ezek megléte esetén elérhető, hogy a bíró befolyástól mentesen ítélkezzen, legalábbis nő az esély erre (BÁRD K., 2007).

Az uniós jog szerint a bíróság függetlensége a közigazgatási hatóságoktól és a pártoktól való függetlenségre vonatkozik.

Függetlenség

EJEB

Maktouf és Damjanović kontra Bosznia és Hercegovina ügy (2013) 2312/08. és 34179/08. számú kereset¹⁶, 48–53. bekezdések

¹⁵ <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-128/09&language=en>.

Az esetből kiderül, hogy Bosznia és Hercegovina Bírósága mindkét kérelmezőt elítélte háborús bűnök elkövetéséért. Az állami bíróság nemzetközi, illetve nemzeti bíróból állt, és rendelkezett hatáskörrel ahhoz, hogy döntsön háborús bűnöket érintő ügyekben. Az első kérelmező szerint az állami bíróság nem volt független, mivel két tagját a bosznia-hercegovinai Főképviseelő Hivatala nevezte ki kétéves, megújítható időtartamra. Az EJEB elutasította ezt az érvelést. Nem talált okot arra, hogy kételkedjen a függetlenségben. Kinevezésüket az a szándék motiválta, hogy az állami bíróság háborús bűnökkel foglalkozó kamarájának függetlenségét megerősítsék, és helyreállítsák a nyilvánosságot, valamint a polgárok bizalmát az igazságszolgáltatásban. Az, hogy a bírókat a saját országuk hivatásos bírái közül választották, plusz garanciát jelentett a külső nyomással szemben, így nem sértették meg az EJEE 6. cikkét.

EUB

Graham J. Wilson kontra Ordre des avocats du barreau de Luxembourg ügy (2006) C-506/04¹⁷, 47–53. bekezdések

Az eset alapján G. J. Wilson egy olyan ügygel fordult a nemzeti bíróságokhoz, amelyben vitatta, hogy a nyelvi kötelezettség bevezetésével Luxemburg számára tisztességtelen akadály gördült az ügyvédi hivatásnak a képzés megszerzése országától eltérő tagállamokban történő folyamatos gyakorlásának elősegítéséről szóló 98/5/EK irányelv végrehajtása elé. Ez előírta az ügyvédek számára, hogy részt vegyenek az ügyvédi kamara tanácsának szóbeli meghallgatásán. Wilson elutasította ezt, és ennek következményeként az ügyvédi kamara tanácsa megtagadta a nyilvántartásba vételét. Wilson a kizárólag luxemburgi nemzetiségű ügyvédekkel álló Fegyelmi és Igazgatási Bizottság előtt kifogásolta a döntést. A közigazgatási bíróság előzetes döntéshozatalt kért az EUB-tól, hogy az olyan fellebbezéseket elbíráló testületek, mint a Fegyelmi és Igazgatási Bizottság, bíróság vagy törvényszék előtti jogorvoslatot nyújtanak-e a nemzeti törvényekkel összhangban az irányelv 9. cikkének értelmében. Az EUB szerint az elbírálás feladatában rejlő függetlenség azt jelenti, hogy a bíróságnak a vitatott döntést hozó hatósággal szemben harmadik félként kell eljárnia. A függetlenségnek van két másik szempontja is:

- a bíróság mentes a külső beavatkozástól vagy nyomástól; és
- az eljárásban részes felek számára egyenlő feltételeket biztosít („belső függetlenség”).

¹⁶ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-122716%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-122716%22]}).

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62004CJ0506>.

Pártatlanság

Az EJEB szerint a pártatlanságnak két eleme van. Szubjektív elem: az egyéni bíró személyes előítéleteihez vagy elfogultságához kapcsolódik. Objektív elem: olyan kérdésekre vonatkozik, mint az elfogultság megjelenése. Az uniós jog itt is kapcsolódik az EJEB álláspontjához, és elfogadja azt.

EJEB

Ibrahim Gürkan kontra Törökország (2012) 10987/10 számú kereset,¹⁸ 19. bekezdés

Egy katonai büntetőbíróóság a kérelmezőt két és fél hónap szabadságvesztésre ítélte felettese utasításainak szándékos megszegése miatt. A bíróság egy jogi végzettséggel nem rendelkező katonai tisztségviselőből és két katonai bíróból állt. Az EJEB leszögezte, hogy a bírósági ülnökök részvétele nem volt feltétlenül ellentétes a 6. cikkel, és a katonai tisztségviselő jogi végzettségének hiánya nem gátolta a függetlenségét vagy pártatlanságát. Azonban a katonai tisztségviselő a hadsereg szolgálatában maradt, és a katonai fegyelem alá tartozott. Felettesei nevezték ki, és nem élvezte ugyanazokat az alkotmányos biztosítékokat, mint a két katonai bíró. A katonai büntetőbíróóság ezért nem tekinthető függetlennek és pártatlannak.

EUB

Chronopost SA és La Poste kontra Union française de l'express (UFEX) és társai (2008) C-341/06 P és C-342/06 P számú egyesített ügyek,¹⁹ 54. bekezdés

Az ügy tárgya, vajon az infrastrukturális támogatás állami támogatásnak minősül-e. A megismételt eljárásban, amelyben a bíróság összetétele különböző volt, de az előadó bíró személye nem változott, helybenhagyták a korábbi ítéletet, mégpedig azt, hogy állami támogatásról volt szó. A fellebbező felek szerint a megismételt eljárásban a bíróság nem volt pártatlan, mert ugyanaz volt az előadó bíró. Az EUB szerint a bíróság tagjainak szubjektív és objektív módon is pártatlannak kell lenniük, vagyis egyrészt senki nem mutathat elfogultságot vagy személyes előítéletet (ellenkező bizonyítékok hiányában feltételezni kell a személyes pártatlanságot), másrészt pedig a bíróságnak objektíve is pártatlannak kell lennie. Mivel a tények nem igazolták, hogy a kamara ne törvényes módon lett volna felállítva, a panaszos kérelmét elutasította.

Nyilvános és szóbeli eljárás

Az EJEE 6. cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jogon belül kinyilvánítja a nyilvános eljáráshoz való jogot is, ami a büntető- és a polgári eljárások vonatkozásában is kötelezettségeket állapít meg.

¹⁸ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-111840%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-111840%22]}).

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:62006CJ0341>.

A charta 47. cikke alapján ez a jog tágabb körre vonatkozik, más típusú eljárásokra is kiterjed, így a közigazgatási perekre is.

Az ET és az EU joga értelmében is a nyilvános eljáráshoz való jog segít előmozdítani a bíróságokkal szembeni bizalmat az igazságszolgáltatás láthatóvá és átláthatóvá tétele révén. A charta 47. cikke ebben a kérdésben megfelel az EJEE 6. cikkének.

A nyilvános eljáráshoz kapcsolódik a szóbeli tárgyaláshoz való jog, ami azért fontos, mert az EJEE 6. cikk (3) bekezdés d) pontjában megfogalmazott jog másképpen nem is gyakorolható, csak úgy, ha a terhelt személyesen van jelen.

EJEE

Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy [...] kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúhoz [...].

EJEB

*Khrabrova kontra Oroszország (2012) 18498/04. számú kereset*²⁰

Az ügyben a kérelmező moszkvai volt tanárt 2002 februárjában elbocsátották állásából azt követően, hogy tanóra alatt az egyik tanulóval vitába bocsátkozott. Az iskola ellen polgári jogi eljárást indított kártérítést és állásába történő visszahelyezést kérve, majd később az EJEB-hez panaszt nyújtott be arra hivatkozva, hogy az eljárás tisztességtelen volt. Különösen azt kifogásolta, hogy az érintett fiatalok érdekében hivatkozva a nemzeti bíróság nem tartott nyilvános tárgyalást. Az EJEB a nemzeti bíróság által a zárt ajtó mögötti tárgyalás melletti döntésére adott indoklást homályosnak tartotta. Az indoklásban az állt, hogy a nyilvános tárgyalás hátrányosan érintené a fiatalok nem meghatározott csoportjának az oktatását. A bíróság leszögezte, hogy a nemzeti bíróságoknak kielégítő indokot kell szolgáltatniuk az igazságszolgáltatás nyilvános ellenőrzéstől – az önkényesség elleni alapvető biztosítéktól – való megvédésének indoklására. Ezt azonban nem tették meg megfelelően. A később, a fellebbviteli bíróság előtt megtartott nyilvános tárgyalás nem orvosolta a jogsértést, mert nem rendelkezett a megkívánt hatókörrel, nevezetesen, a fellebbviteli bíróság nem hallgatta meg ismételtan a tanúkat. A bíróság megállapította, hogy megsértették az EJEE 6. cikke szerinti nyilvános tárgyaláshoz való jogot.

EUB

*Stefano Melloni kontra Ministerio Fiscal (2013) C-399/11. számú ügy*²¹

A Tribunal Constitucional (Spanyolország) előzetes döntéshozatal iránti kérelmet nyújtott be. Az ügy jogi háttere: az olasz hatóságok Melloni távollétében

²⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-113632&filename=001-113632.pdf>.

²¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A62011CJ0399>.

szabadságvesztést szabtak ki, és ennek végrehajtása érdekében európai elfogatóparancsot bocsátottak ki. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelemben arra kérték az EUB-t, vizsgálja meg, hogy a tagállam (Spanyolország) a charta 53. cikke alapján megtagadhatja-e az európai elfogatóparancs végrehajtását akkor, ha az érintett személynek a nemzeti alkotmány által biztosított alapvető jogai – ebben az esetben a nyilvános tárgyaláshoz való joga – a kiszabott szabadságvesztést megelőző eljárásban sérültek.

Ebben az ügyben született meg az úgynevezett Melloni-doktrína, ami kizárja a tagállami magasabb védelmi szint lehetőségét.

A tanácsadáshoz, a védelemhez és a képviselőhöz való jog

Az EJEE 6. cikk (3) bekezdés c) pontja szerint a tisztességes eljáráshoz tartozik a védőhöz való jog is.

EJEE

Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen, és ha védő díjazására nem állnak rendelkezésére eszközök, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyen rendeljenek ki számára ügyvédet. Ez a garancia kifejezetten csak a büntetőeljárásokban garantálja a védelemhez való jogot, más eljárásokra ez nem vonatkozik.

A charta 47. cikke kiterjeszti az EJEE-ben biztosított alapjogot a terhelteken kívül másokra, a büntetőeljárások mellett egyéb perekre is, mivel általánosságban garantálja a képviselőhöz való jogot.

Charta

Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselet igénybevételéhez.

Az uniós jog által biztosított lehetőségek közül a charta a terhelteknek a védelemhez való jogát külön megerősíti a 48. cikk (2) bekezdésében, a büntetőeljárások tekintetében.

Charta

Minden gyanúsított személy számára biztosítani kell a védelemhez való jogának tiszteletben tartását.

EJEB

Quaranta kontra Svájc (1995) 12744/87. számú kereset²²

Az olasz állampolgárságú kérelmező ellen a Veveyi Kerületi Büntetőbíróóság előtt kábítószerrel való visszaélés miatt indult büntetőeljárás, és a vádlottat

²² https://www.hr-dp.org/files/2013/09/11/CASE_OF_QUARANTA_v_SWITZERLAND_.pdf.

hathavi szabadságvesztésre ítélték. Az eljárás folyamán a terhelt a Be. 104. cikkére hivatkozva több esetben is kérte védő kirendelését, de ezeket az indítványait elutasították, arra hivatkozva, miszerint az eljárás nem bonyolult és nem indokolja az ingyenes jogi segítségnyújtást. A tárgyalás mindössze huszonöt percig tartott, és a terhelt védő nélkül csak egy-két mondattal védekezhetett. A fellebbezésében sérelmezte, hogy az elsőfokú bíróság elutasította a kirendelt védőre vonatkozó indítványait. A fellebbviteli eljárásban meghatalmazott védő képviselte a terheltet.

A semmitőszék és a szövetségi bíróság is elutasította a fellebbezést, és helybenhagyták az elsőfokú ítéletet.

A terhelt az EJEB-hez benyújtott kérelmében a védelemhez való jogának megsértésére hivatkozott.

Az EJEB a döntésében kimondta, hogy biztosítani kell a vádlott jogát a jogi segítségnyújtáshoz, amennyiben olyan speciális körülmények merülnek fel, amelyek a büntetőeljárás folyamán a tisztességes eljáráshoz való jog körébe tartoznak. Adott ügy kapcsán két jelentősebb körülmény fennállását vizsgálta az EJEB: elsősorban az anyagi rászorultságot – amely a kérelmező esetében nem volt vitatott körülmény –, másodsorban pedig azt, hogy az igazságszolgáltatás érdekében szükséges feltételek fennálltak-e.

Az EJEB szerint az ügy bonyolultságára és súlyos megítélésére való tekintettel ingyenes jogi segítséget kellett volna biztosítani a kérelmező számára. A terhelt személyes helyzete folytán (külföldi származású, élete kezdetén álló fiatal felnőtt, a társadalom periferiáján élő, szakmával nem rendelkező személy) védő nélkül nem volt képes eredményesen képviselni jogait, így sérült a védelem igénybevételéhez való joga.

Az ingyen igénybe vehető védő esetében három szempontot mérlegel az EJEB: súlyos-e a bűncselekmény és a várható büntetés; az ügy bonyolultságát ténybeli és jogi szempontból is; a terhelt személyi körülményeit (SZEKERES, 2010: 315–318.)

EUB

*Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai kontra Conseil des ministres (2007) C-305/05. számú ügy,*²³ 31. bekezdés

Az egyik főtanácsnoki indítványban foglaltak szerint a védőhöz való joghoz tartozik az ügyvédi titoktartás, amely közvetlenül érinti a tisztességes eljáráshoz és a magánélet tiszteletben tartásához való jogot. Ezért abba beavatkozni csak kivételes esetekben és a visszaélések elleni megfelelő és elegendő biztosíték megléte esetén lehet.

Ebben az ügyben az EUB utalt az EJEB esetjogára is, és kimondta, hogy az ügyvédek nem tudnák kielégítően elvégezni ügyfeleik tanácsadására, védelmére és képviselésére vonatkozó feladataikat, ha arra köteleznék őket, hogy működje-

²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:62005CJ0305>.

nek együtt a hatóságokkal a kapcsolódó jogi tanácsadások során megszerzett információk átadásával (FRA, 2016).

Az *Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai kontra Conseil des ministres* ügy is azt mutatja, hogy az EUB gyakran visszautal az EJEB esetjogára, és beépíti azt a saját indokolásaiba.

A hatékony jogorvoslat követelményei; a fellebbezéshez való jog

Jogorvoslat

Az EJEE 13. cikke és a charta 47. cikke szól a hatékony jogorvoslatához való jogról, ami az igazságszolgáltatáshoz való jog lényeges része. Ez teszi lehetővé a polgárok számára, hogy jogaik megsértése esetén jogorvoslatot keressenek. A fogalom meghatározása egyik dokumentumban sem szerepel, bár sok szó esik magáról a jogosultságról, de nincs előírás a jogorvoslat formájáról sem. A hatékonyságot viszont kiemelik.

A hatékony jogorvoslat alkalmazási köre szempontjából tér el egymástól a két jogforrás. Az EJEE 13. cikke azt garantálja, hogy a nemzeti hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslására legyen lehetőség abban az esetben, ha az EJEE-ben biztosított jogokat megsértették.

A charta 47. cikke mondja ki az uniós jog által kinyilvánított bíróság előtti hatékony védelmet, ami bár az EJEE 13. cikkén alapul, de kiterjedtebb védelmet nyújt az egyéneknek. A 47. cikk a bíróság előtti jogorvoslatához való jogról rendelkezik, de az összes uniós jogból származó jogra és szabadságra vonatkozik. Így a jogorvoslat nem korlátozódik a charta által biztosított jogokra. Az uniós jog értelmében a jogorvoslatnak általában meg kell felelnie az úgynevezett *egyenértékűségi elv*nek, ami azt jelenti, hogy az uniós jogból eredő követelésekhez kapcsolódó feltételek nem lehetnek hátrányosabbak a tagállami jogból eredő hasonló intézkedésekhez kapcsolódó feltételeknél (FRA, 2016).

Az EJEE 13. cikke összefügg a 35. cikkel, mivel ez utóbbi teszi lehetővé az egyének számára, hogy a nemzeti hatóságok, bíróságok előtt jogorvoslatot keressenek az EJEE-ben rögzített egy vagy több joguk vitatható megsértéséért. A 13. cikk ezért az EJEE rendelkezéseinek állítólagos érdemi megsértésére is kiterjed. Ez megerősíti az EJEE 35. cikkét, amely előírja, hogy az ügyet csak akkor lehet az EJEB elé terjeszteni, ha az összes hazai jogorvoslati lehetőséget már kimerítették a nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak megfelelően. Ez igazából egy további garanciát ad annak biztosítására, hogy a jogokat mindenekelőtt nemzeti szinten védjék (FRA, 2016).

Fellebbezés

Az EJEE Hetedik kiegészítő jegyzőkönyvében konkrétan megjelenik a fellebbezési jog, de ez csak a büntetőügyekre vonatkozik, a polgári perekre nem. Ugyanakkor az EJEB megerősítette, ha a polgári eljárásban valamely részes állam joga fellebbezést biztosít, akkor ebben az esetben az EJEE 6. cikke alapján kell eljárni. A charta bár nem említi a fellebbezési jogot (mint jogorvoslati jogszultságot), a két szerv közötti szoros kapcsolatra tekintettel a 47. cikk értelmezésekor az EJEB ítélezési gyakorlatát figyelembe kell venni (FRA, 2016).

EJEB

Rotaru kontra Románia (2000) 28341/95 számú kereset,²⁴ 67. bekezdés

Ebben az ügyben a kérelmező kifogásolta, hogy a román hírszerzési szolgálat szabályellenesen és titkosan gyűjtött, tárolt, illetve használt személyes adatokat a gyázkodó viselkedésért – a kommunista rendszer alatt diákként írt levelei alapján – történő elítélésére vonatkozóan. Nem sikerült elérnie, hogy elrendeljék az információk törlését vagy módosítását, és azt állította, hogy megsértették a 13. cikket.

Az EJEB megerősítette, hogy a 13. cikk garantálja a jogorvoslatot nemzeti szinten az EJEE-ben rögzített jogok és szabadságok érvényesítésére, és hogy ennek a jogorvoslatnak mind a jogalkotás, mind a tényleges alkalmazás terén hatékonynak kell lennie. A kérelmező sérelmével kapcsolatban ilyen jogorvoslat a tényállás időpontjában nem volt Romániában, ami előidézte az EJEE 13. cikkének megsértését.

EUB

Sofiane Fahas kontra az Európai Unió Tanácsa (2010) EUB T-49/07 számú ügy²⁵

Ebben az ügyben a kérelmező – egy Németországban élő algír állampolgár – a terrorizmus elleni küzdelmet korlátozó intézkedéseket elfogadó számos tanácsi határozat korlátozását kérte. Az EUB megismételte, hogy a hatékony bírói jogvédelem elve a közösségi jognak a tagállamok közös alkotmányos hagyományai-ból fakadó általános elve, amelyet szentesít az EJEE 6. és 13. cikke, és amelyet az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke is megerősít.

Az alapjogok korlátozása

Az EJEB és az EUB esetjogát tanulmányozva kiderül, hogy számos jog esetében, bár elvi szinten abszolút érvényű jogokról van szó, mégsem azok, mert meghatározott feltételek és körülmények között korlátozhatók.

²⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58586%22%5D%7D>].

²⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1430819877387&turi=CELEX:62007TJ0049>.

A nevesített jogok, mint például a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút jog, vele szemben más alapjog vagy érdek mérlegelését az EJEB nem engedi. De ez nem jelenti azt, hogy a 6. cikkhez tartozó valamely részjogosítvány esetében nem tesz kivételt az EJEB. Vagyis a tisztességes eljárás egyes elemei nem abszolút érvényűek (BÁRD K., 2007).

A bírósághoz fordulás joga esetében is ezt tapasztaljuk. Itt például az észszerű időre való hivatkozás egyben korlátozás is, de csak akkor, ha ez a megfelelő igazságszolgáltatás előmozdítása érdekében történik. Más esetekben pedig az eljárási illeték megfizetésének kötelezettsége nehezíti a bírósághoz jutás esélyét.

Akárcsak az EJEB gyakorlatában, az uniós jogban sem abszolút a bírósághoz fordulás joga, mert az EU megengedi, hogy a tagállamok saját eljárásaikban korlátozhassák ezt a jogot, a hatékony igazságszolgáltatás biztosítása érdekében.

A szóbeli meghallgatáshoz való jog esetében is ez történik, ugyanis néhány körülmény indokolhatja, hogy eltekintsenek ettől.

A védőhöz való jog korlátozása is adott feltételek esetében megengedett, így ez a jog sem abszolút, de az EJEB esetjogából ugyanakkor levezethető, hogy a korlátozásnak arányosnak kell lennie. Az arányosság megköveteli a tisztességes egyensúly megteremtését az elérendő cél és az alkalmazott intézkedések között (FRA, 2016).

Az uniós jog alkalmazásában a jogi segítségnyújtáshoz való jogot bár a charta kimondja, de akárcsak az EJEB, az EUB is megengedi ennek a korlátozását, vagyis ez a jog sem abszolút.

Az uniós jog az ET jogához hasonló megközelítést alkalmaz, amikor bár elismeri bizonyos jogok tekintetében a korlátozást, de azt is elvárja, hogy ezt a hatóságok és a bíróságok arányosan tegyék, és minden esetben tartsák tiszteletben a jog lényeges tartalmát. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a korlátozások nem mutathatnak túl azon, ami arányos és szükséges ahhoz, hogy az EU által elismert mások jogainak és szabadságának a védelmét szolgálják. Így a tagállamoktól az EU elvárja, hogy intézkedéseik a lehető legkevésbé legyenek aránytalanok.

Befejezés

Európában az alapjogvédelem szempontjából is körvonalazódni látszik egy egységes jogi tér, aminek a további megerősítése azáltal lenne elérhető, ha az EU – mint entitás – is aláírná az EJEE-t. Úgy tűnik, hogy ettől egyre távolabb kerülünk,

az ismert okok miatt. Ugyanakkor, ha ez mégis megtörténik, akkor ez „növelné Európában az alapjogok védelmének következetességét és egységességét; nyomatékossítaná az EU emberi jogi elköteleződését” (BÁRD P., 2015: 18).

Persze azért az eddig elért eredményekkel is elégedettek lehetünk, amelyek az alábbiak:

- a halálbüntetés eltörlése;
- az emberi jogok megerősítése;
- a szólásszabadság érvényesítése;
- diszkriminációmentesség és a rasszizmus elleni küzdelem;
- nemek közötti egyenlőség;
- gyermekek jogainak védelme;
- kulturális sokszínűség védelme;
- választások megfigyelése;
- képzés az emberi és a szabadságjogokról;
- a gyógyszerek és az egészségügyi ellátás minősége.

A felsorolás nem teljes, és bővülése is várható.

Felhasznált irodalom

- BÁRD K. (2007): *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés.* Budapest: Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó.
- BÁRD P. (2015): Az EU csatlakozása az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez. *Fundamentum*, 19. évf., 4. szám, 18–38.
<http://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-15-4-02.pdf>.
- BLUTMAN L. (2010): *Az Európai Unió joga a gyakorlatban.* Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- DAKA M. (2021): *Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió alapjogvédelmi rendszerének összefüggései – konvergencia és divergencia az európai jogi térben.* Doktori (PhD) értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem ÁJK Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/24838/daka-marija-phd-2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- FRA (2016): *Handbook on European law relating to access to justice.* European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe.
<https://doi.org/10.2811/846864>.

- ILLISZ I. (2013): *Alapjogok érvényesülése az Európai Bíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága eljárásában*. Budapest: Gazdasági Versenyhivatal.
https://gvh.hu/data/cms1000472/Illisz%20Ivett_2013_1%20%20hely_tanulm%C3%A1ny.pdf.
- KLEMENCICS A. (2015): Az Emberi Jogok Európai Bírósága által előidézett változások a magyar jogrendszerben. *Pro Futuro*, 5. évf., 2. szám, 109–122.
<https://doi.org/10.26521/Profuturo/2015/2/5389>.
- MOLNÁR T. (2018): *A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya*. In: JAKAB A. – FEKETE B. (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia. (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR E. – JAKAB A.)* <https://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-magyar-jog-viszonya>.
- SZEKERES D. (2010): A jogi segítségnyújtás nemzetközi kötelezettségeink rendszerében, a magyarországi jogi segítségnyújtás rendszerének kialakítása, a jövő a társadalmi és politikai változások tükrében. In: *Tudományos Évkönyv 2010: Merre tovább? Gazdaság és társadalom, realitás és esély*. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola, 309–349.
http://real.mtak.hu/32434/1/tek_2010_25.pdf.
- TÓTH J. Z. (2008): *A halálbüntetés filozófiája és kortárs jogelméleti kérdései*. Budapest: Rejtjel Kiadó.
- TÓTH J. Z. (2017): Az Alkotmánybíróság alkotmányvédelmi szerepének változása 2012 után. *Glossa Iuridica*, 4. szám, 3–4. szám, 9–19.
<https://szacikkadatbazis.hu/doc/2643321>.